

Library, Archive, And Museum Research Journal

ISSN 2718-0832
www.lamrejournal.org

COVID-19 Salgınının Medya ve Bilgi Okuryazarlığı İzdüşümü: İNFODEMİ

Media and Information Literacy Projection of the COVID-19 Outbreak: INFODEMIC

Deniz ÇİT*
Merve YAVUZDEMİR**

Cite this article as: Çit, D. ve Yavuzdemir, M. (2021). COVID-19 Salgınının Medya ve Bilgi Okuryazarlığı İzdüşümü: İNFODEMİ. *Lamre Journal*, 2 (1), 36-46.

Öz: Covid-19 salgını ile birlikte gelişen iletişim ağının oluşturduğu dezavantajlarından biri de yanlış bilgi salgını-infodemidir. Infodemi salgın sürecinde sağlıklı bilgi akışında zorluklar yaşanmasına yol açmıştır. Bu durum ise medya ve bilgi okuryazarlığının doğru kullanımının ve gerekliliğinin önemini göstermiştir. Yetişkinlerin infodemi farkındalığı ve bilgi okuryazarlığı seviyesi çocukların gelişiminde doğrudan rol oynamaktadır. Çocukların salgın vb. tüm kriz anlarında infodemiyle mücadele etmeyi öğrenmeleri gerekmektedir. Ayrıca bunun bir parçası olmamayı erken yaşlarda öğrenmesi önemli bir toplumsal kazanım olacaktır. UNESCO Küresel Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Haftası (UNESCO GMIL) etkinlikleri pandemi nedeniyle çevrimiçi gerçekleşmiştir. UNESCO GMIL 2020 yılı teması dezenformasyon, günümüz iletişim, teknoloji ve bilgi ortamındaki risklerdir. UNESCO GMIL 2020 Haftası nezdinde etkinliklere başvuru ve katılım çağrısında bulunulmuştur. Kütüp-Anne Platformu tarafından yürütülen Bilgi Kaşifleri Projesi etkinlikleri ve atölye çalışmaları GMIL 2020 Haftası'nda yer almaktadır. Proje kapsamında çocuklara analiz eden, sorgulayıcı, ilkeli, açık fikirli bir duruş ve bakış kazandırmak amaçlanmıştır. Bu çalışmada salgın sürecinde gündeme gelen infodemi ve sosyal yaşama yansımaları GMIL 2020 etkinlikleri kapsamında ele alınarak incelenmiştir.

ABSTRACT: One of the disadvantages of the communication network that developed with the Covid-19 pandemic is the information epidemic-infodemic. Infodemic has led to difficulties in exact information flow during the pandemic process. This situation showed the importance of the correct use and necessity of media and information literacy. The adults' awareness of infodemic and information literacy level play a direct role in children's development. Children must learn to deal with infodemic in all crisis moments. UNESCO Global Media and Information Literacy Week (UNESCO GMIL) events took place online due to the pandemic. The theme of UNESCO GMIL 2020 is disinformation, risks in today's communication, technology and information environment. The Bilgi Kaşifleri Project's activities and workshops carried out by the Kütüp-Anne Platform take place in GMIL 2020 Week. Within the scope of the project, it was aimed to give children an analytical, questioning, principled, open-minded stance and perspective. In this study, infodemic and its reflection on social life during the pandemic process were examined within the scope of GMIL 2020 activities.

Keywords: Media Literacy, Infodemic, Information, Information Literacy, UNESCO GMIL

Anahtar Sözcükler: Medya Okuryazarlığı, Infodemi, Bilgi Okuryazarlığı, UNESCO GMIL

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü, Ankara, Türkiye
Email: denizccit@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0766-9706>

**Şehir Plancısı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Türkiye
Email: merve.yavuzdemir@ktb.gov.tr ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5623-0775>

Geliş/Received: 28.01.2021
Düzeltilme/Correction: 29.01.2021
Kabul/Accepted: 08.02.2021

GİRİŞ

Aralık 2019'da Çin'in Hubei Eyaleti Wuhan şehrinde başlayan koronavirüs, kısa sürede 100'den fazla ülkeye yayılmıştır. Mart 2020'de COVID-19 Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından küresel salgın (pandemi) olarak ilan edilmiştir. Yüksek vaka sayıları ve ölümler yaşanan salgın, küresel ölçekte bugünü ve geleceği her alanda etkilemesi nedeniyle, dünyanın en önemli gündem maddesi olmaya devam etmektedir. Salgında halkı bilgilendirmek, farkındalık yaratmak, önlem almak ve böylece salgını kontrol ederek ulusal sağlık sisteminin çökmesini engellemek amacıyla iletişim çalışmaları aralıksız olarak sürdürülmüştür. Kamu ve sağlık otoritelerinin bu bilgileri kamuoyu ile paylaşımında, medyanın etkisi oldukça belirgindir. Ancak, yeni iletişim teknolojileri ve sosyal medya kaynaklı yanlış bilgi salgını-infodemi bu süreçte sağlıklı bilgi akışında zorluklar yaşanmasına yol açmıştır(Tüzün, 2020, s.2).

DSÖ Genel Sekreteri'nin Şubat 2020'de düzenlenen bir konferansta *"Biz sadece bir salgınla savaşmıyoruz; bir infodemi ile savaşıyoruz. Sahte haberler bu virüsten daha hızlı ve daha kolay yayılır ve aynı derecede tehlikelidir* (WHO, Münih Security Conference, 2020)." açıklamasının ardından infodemi küresel ölçekte gündeme gelmiştir.

İlk infodemiolojik çalışma 1996'da World Wide Web'de Beslenme Bilgilerinin Kalitesi (Davison K. The quality of dietary information on the World Wide Web. J Can Diet Assoc. 1996;57:137-141) isimli makalede yayınlanmıştır (Eysenbach, 2002, s.763).

Eysenbach (2002), infodemiolojiyi epidemiyolojinin tanımından esinlenerek, sağlık bilgisinin ve yanlış bilginin dağılımı ve

belirleyicileri ile ilgili çalışmalar olarak tanımlamaktadır (Tüzün, 2020, s.6).

29 Haziran-21 Temmuz 2020 tarihleri arasında Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1. DSÖ Infodemioloji Konferansı (1st WHO Infodemiology Conference) düzenlenmiştir. Konferans, konferans öncesi etkinlik, bilimsel konferans oturumu ve genel web seminerinden oluşmaktadır. Bir infodemi ortadan kaldırılamaz, ancak yönetilebilir. DSÖ, infodemi ile mücadelede dezenformasyonu(bilgi çarpıtma) önlemek, tespit etmek ve bunlara yanıt vermek için yeni kanıta dayalı önlemlerin ve uygulamaların uyarlanması, geliştirilmesi, doğrulanması ve değerlendirilmesi çağrısında bulunarak etkinliğe davette bulunmuştur (WHO, 1st WHO Infodemiology Conference, 2020).

İlk vakanın görüldüğü günden bu yana medya salgında büyük rol oynamıştır. Bu süreçte medya sadece halkı bilgilendirmekle kalmamış, riskin yönetiminde ve halkın motivasyonunun sağlanmasında da etkili olmuştur. Hem vaka ve ölüm istatistiklerini sunmuş hem de konuyu farklı açılardan tartışmaya açmış ve aynı zamanda izleyicilerin/okuyucuların dünyadaki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmalarına yardımcı olmuştur. Bu süreçte uygulanan sokağa çıkma kısıtlaması çoğu kişinin evde kalmasına, medyayı ve haber bültenlerini daha yakından takip etmesine neden olmuştur.

Hızı ve kolaylığı nedeniyle sosyal medya, etkileşimli televizyon, e-yayıncılık- dijital radyo gibi yeni iletişim teknolojilerinin her geçen gün daha popüler hale geldiği bilinmektedir. (Yüzer & Mutlu, 2013) Yeni medya, özellikle de sosyal medya salgın döneminde popülerliğini artırmıştır. İlk vakaların görülmesiyle birlikte dünya genelinde sosyal medya aracılığı ile dolaşıma giren yanıltıcı bilgiler, söylentiler ve

ve komplo teorileri, virüsle ilgili gelişmeleri anlamayı ve önlem almayı zorlaştırmıştır.

Sosyal medyanın kendine özgü infodemik ekosistemi, Çin'den gelen ilk vaka haberleriyle birlikte COVID-19 ile ilgili insanlar arasında korku ve paniğe yol açmış, doğru haberlerin göz ardı edilmesine, yaygın bir ırkçı ve nefret içeren söylem yaratılmasına neden olmuştur. Aşırı ve asılsız bilgi veya haber yoğunluğu olarak ifade edilen infodemi, toplumda korku ve paniğe yol açmakta, kime ve hangi bilgi kaynaklarına güvenileceği konusunda karmaşaya neden olmaktadır. Sosyal medyada virüsten daha hızlı yayılan sansasyonel ve yanlış bilgi, virüsle ilgili farkındalığın oluşmasını olumsuz etkilemiştir.

Sansasyonel, korku üreten ve yayan bilgilerin çok hızla yayıldığı, hatta bu bilgi içeriklerine gerçeklerden daha çok inanıldığı bilinmektedir.

Türkiye'de Aralık 2019-Mayıs 2020 tarihleri arasında salgın haberlerine bakıldığında doğru bilginin yanı sıra çok sayıda yanlış bilginin de yer aldığı görülmektedir. Özellikle Türkiye'de vaka görülmeye başlamadan önce, kanıta dayalı bilimsel verilerin dışında çeşitli yöntemlerle virüsün yok edilebildiğinden, bağışıklık sistemini kuvvetlendirerek etkisinin azaltılabildiğine kadar çok sayıda habere yer verilmiştir. Bu alanda uzman bilim insanlarının yanı sıra, farklı uzmanlık alanlarından hekimlerin görüşlerine yer verilen çok sayıda haber, program ve yayın yapılmış; bu durum toplumun doğru ve sağlıklı bilgiye ulaşmasını zorlaştırmıştır.

Geleneksel ve yeni medyadaki salgın içeriklerine sürekli maruz kalan kişilerin kaygı düzeylerinin arttığı bildirilmektedir. İzolasyon sürecinde bireylerin, medyadan haber alma ihtiyacı ve haberi alırken yaşadıkları psikolojik durum ve

belirsizlik ikilemde kalmalarına neden olmaktadır (Türk Tabipleri Birliği Değerlendirme Raporu, 2020, s.50).

T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından, güncel ve güvenilir bilgi sunmak amacıyla dijital platformlardan toplumun ulaşabileceği Covid-19 verileri sunulmuştur(T.C.Sağlık Bakanlığı,2021). Covid-19 Bilgilendirme Sayfası üzerinden hastalığın güncel seyrine, hastaların hastalık durumunda izlemeleri gereken yol haritasına ulaşabilmektedir. Bu sayede yanlış bilgi yayılımını önlemek ve insanları gerekli tedbirleri almak amacıyla bilinçlendirme çalışmaları hedeflenmiştir. Ayrıca, Türkiye'de sosyal medya üzerinden Covid-19 ile ilgili paylaşımlarda otomatik olarak Sağlık Bakanlığı'nın ilgili sitelerine yönlendirme yapılarak, sosyal medya üzerinden bu konuda yanlış bilginin yayılımının önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

UNESCO KÜRESEL MEDYA VE BİLGİ OKURYAZARLIĞI HAFTASI

"Her yerde insanlar kendilerini özgürce ifade etmeye, yönetim süreçlerine ve kültürel alışverişlere aktif olarak katılmaya can atıyor. Medya ve Bilgi Okuryazarlığı (MIL), bilgiye ve bilgiye erişimi, ifade özgürlüğünü ve kaliteli eğitimi geliştirmek için bir temeldir¹"

2012 yılından bu yana Küresel Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Haftası (GMIL), ilgili paydaşların herkes için medya ve bilgi okuryazarlığı alanında yaptıkları çalışmalarını paylaşmaları, tespit edilen sorunlara farklı ülkelerin ürettiği çözümleri ve bilgi birikimini iletmeleri ve konuya ilişkin küresel bir farkındalık kampanyası yürütülebilmesi için yapılmaktadır. Küresel MIL Haftası etkinlikleri ve konferansı, en son araştırmaları, projeleri, yeni fikirleri ve bilgileri paylaşmak adına (GAPMIL ve Uluslararası

¹ Jānis Kārklīņš, UNESCO İletişim ve Enformasyondan sorumlu eski Genel Müdür Yardımcısı

Üniversite MILID Ağı üyeleri de dahil olmak üzere) küresel paydaşlar için önemli bir fırsattır. Özellikle disiplinler ve meslekler arasında ortak medya ve bilgi okuryazarlığı bağlantılarını desteklemek amacıyla yerel etkinliklerin yapılması teşvik edilmektedir.

Her yıl dünyanın her yerinden paydaşlar, uluslararası kuruluşlar, üniversiteler, dernekler, araştırma grupları ve eğitmenler küresel düzeyde diyaloga ivme kazandırmak için bu organizasyona katılmaktadır.

Sürekli değişen teknolojiler ve gelişen bilgi ve medya çağında, medyaya erişimi ve bilgi okuryazarlığını artırmak gün geçtikçe sosyal politikalarla çok daha fazla ilişkilenebilir. Bu yeterlilikler (bilgi, beceri ve tutum) sosyal içerme, sosyal uyuma, barış, iyi yönetim ve demokrasi için gerekli olan karşılıklı anlayışa katkıda bulunmaktadır. Medya ve bilgi sağlayıcıların işlevlerinin eleştirel bir şekilde anlaşılması, barış ve hoşgörü kültürünün teşvik edilmesinde kaçınılmazdır(UNESCO, 2016).

MIL HAFTASI HEDEFLERİ

- Dünya çapında Medya ve Bilgi Okuryazarlığı (MIL) farkındalığını artırmak
- Çeşitliliği, çoğulculuğu, kültürlerarası diyalogo ve eşitliği teşvik etmek
- MIL konusunda uluslararası işbirliğini teşvik etmek
- Bilgi paylaşımı, araştırma ve tartışma için yapıcı bir alan oluşturmak
- Yeni projeler oluşturmak

UNESCO GMIL Haftası tarihçesi ve organizasyon temaları

- 1.2011, Fas: Birinci Uluslararası Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Forumu: Fes Deklarasyonu ve MILID Ağının oluşturulması
2. İlk Medya ve Bilgi Okuryazarlığı ve Kültürlerarası Diyalog (MILID) haftası, Barcelona, İspanya, 2012: MIL için Küresel Ortaklık Duyurusu
3. İkinci Medya ve Bilgi Okuryazarlığı ve Kültürlerarası Diyalog (MILID) haftası, Kahire, Mısır, 2013: MILID Yıllığı'nın Tanıtımı
4. 2014 Medya ve Bilgi Okuryazarlığı ve Kültürlerarası Diyalog Haftası (MILID Haftası), Beijing, Çin: MIL'de Ortaklıklar için Küresel İttifak (GAPMIL)
5. Küresel MIL Haftası 2015, Philadelphia, ABD: Küresel MIL Ödülleri Başlangıcı
6. Küresel MIL Haftası 2016, São Paulo, Brezilya: Kültürlerarası Diyalog için Yeni Paradigmalar
7. Küresel MIL Haftası 2017, Kingston, Jamaika: Eleştirel Zamanlarda Medya ve Bilgi Okuryazarlığı: Öğrenme Yollarını ve Bilgi Ortamlarını Yeniden Hayal Etmek
8. Küresel MIL Haftası 2018, Kingston, Jamaika: Medya ve Bilgi Okuryazarı Şehirler: Sesler, Güçler ve Değişim Yapıcılar
9. Küresel MIL Haftası 2019, Göteborg, İsveç: Medya ve Bilgi Okuryazarı Vatandaşlar: Bilgili, Bağlı, Güçlü
10. Küresel MIL Haftası 2020, Seul, Kore: Dezenformasyon Salgınına Direnme: Herkes için Herkesle Medya ve Bilgi Okuryazarlığı

2015 yılına kadar ana tema medya ve bilgi okuryazarlığı ile kültürlerarası diyalog odağında devam ederken 2015 yılında paydaşların kabulü ile haftanın küresel bir etkinlik olarak yaygınlaştırılması gündeme gelmiştir.

2018 ve 2019 yıllarında MIL Haftası akıllı şehirler ve sürdürülebilirlik odağında kurgulanmış olup sürdürülebilir akıllı şehirlerde yaşayacak vatandaşların (Smart Cities-Smart Citizens) “medya ve bilgi okuryazarı vatandaşlar” (MIL citizen) olması gerekliliğinin altı çizmiştir.

Tüm dünyayı ve her sektörü etkisi altına alan koronavirüs beraberinde yalan haber salgını olarak da tanımlayabileceğimiz infodemi kavramını gündeme taşımıştır. MIL Haftası 2020 yılına kadar kültürlerarası diyalog, sosyal içerme, iyi yönetim, demokrasi, katılım, kapsayıcılık gibi olgularla anılırken Covid-19 bağlamında bu durum insan sağlığı ve ölümcül risklere karşı önlem ile de daha önemli hale gelmiştir. Dünya Sağlık Örgütü’nün de vurguladığı gibi koronavirüs salgını ile mücadelenin önündeki en büyük engellerin başında infodemi gelmektedir. Bu nedenle, UNESCO Küresel Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Haftası’nın bu yıl Kore Cumhuriyeti’nin ev sahipliğinde 24-32 Ekim 2020 tarihleri arasında “Dezenformasyon Salgınına Direnme: Herkes için Herkesle Medya ve Bilgi Okuryazarlığı (Resisting Disinfodemic: Media and Information Literacy for everyone and, by everyone;)” teması ile çevrimiçi olarak düzenlenmiştir. Hafta süresince UNESCO ve DSÖ dezenformasyon (bilgi çarpıtma) ve misenformasyon (yanlış bilgi) ile mücadele için birlikte çalışmıştır.

UNESCO KÜRESEL MEDYA VE BİLGİ OKURYAZARLIĞI HAFTASI - 2020

Her yıl düzenlenen Küresel Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Haftası (*Global Media and Information Literacy Week-Global MIL Week*), paydaşların “Herkes için Medya ve Bilgi Okuryazarlığı” yolunda kaydedilen ilerlemeyi gözden geçirebilmeleri için önemli bir fırsat yaratmaktadır (UNESCO GMIL, 2020).

² Hackathon, işbirlikçi yazılım geliştirme modeli.

Küresel MIL Haftası-2020 devam eden COVID-19 salgını nedeniyle, tamamen çevrimiçi yapılmıştır. Global MIL Haftası 2020 teması, dezenformasyonu(bilgi çarpıtma) ele alarak, günümüzün iletişim, teknoloji ve bilgi ortamındaki fırsat ve risklerle ilgili herkesin yetkinliklerini geliştirme konusunda zemin hazırlamaya çalışmaktadır. UNESCO çağrısında bulunduğu Küresel MIL Haftası kapsamında;

Dezenfodemiyle Mücadele Eden Gençler: Küresel Medya ve Okuryazarlığı Gençlik Hackathon'unun² Sonuçları”

“Tasarımla Medya ve Bilgi Okuryazarlığı: Yapay Zekâ, Gazetecilik ve Kütüphaneler Yardımcı Olabilir Mi?”

“Dezenformasyon Karşısında Medya ve Bilgi Okuryazarları Gençlerin Topluma Katılımı”

“MIL Politikalarının ve Müfredatının Uygulanması ve Değerlendirilmesi:

Dezenformasyona Karşı Uzun Vadeli Savunmalar” ve benzeri konu başlıklarında oturumlar düzenlemiştir (UNESCO GMIL, In-Focus Sessions, 2020).

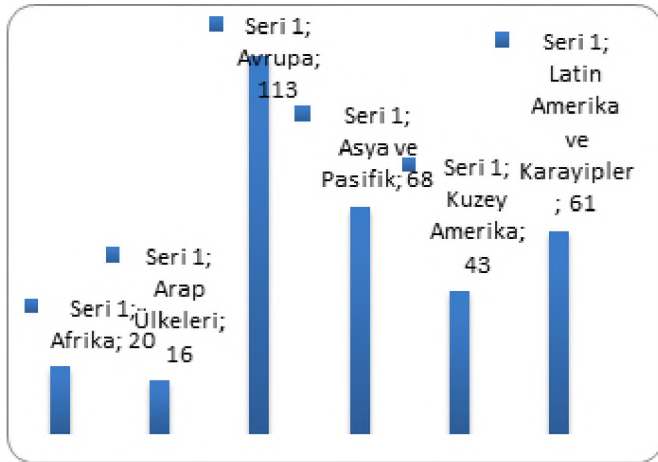
UNESCO sosyal medya sayfaları üzerinden Küresel MIL 2020 Haftası kapsamında 480.000’den fazla içerik izlenimi verilerine ulaşılmıştır.

Çevrimiçi konferanslar için toplamda 1000 kişiden fazla kayıt yaptırmış, ortalama 250 katılımcı her oturuma katılmıştır ve Küresel MIL Haftası resmi web sitesi 19.000’den fazla ziyaret edilmiştir.

“Resisting Disinfodemic: Media and Information Literacy for everyone and, by everyone” başlığı altında UNESCO, bu yıl onuncusu düzenlenen Küresel Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Haftası

etkinliklerine dünya genelinde ilgililere çağrıda bulunmuştur. Global MIL Haftası kapsamında toplamda 321 etkinlik yapılmıştır. 73 ülke bu haftayı kutlamıştır(UNESCO,Key Figures About GMIL,2020) .

Bu etkinliklerin bölgelere göre dağılımını gösteren grafik aşağıda incelenmiştir;

Grafik 1: Etkinliklerin Bölgelere Göre Dağılımı

Bu dağılıma göre en çok etkinlik Avrupa ülkeleri tarafından düzenlenmiştir. Bu ülkeler arasında Ukrayna düzenlediği 23 etkinlik ile en çok etkinlik gerçekleştiren ülke olmuştur.

Arap ülkeleri ise genel toplam içerisinde en az etkinlik düzenleyen bölgedir.

Tüm bölgeler arasında en çok etkinliğe ev sahipliği yapan ülke ise 39 etkinlik düzenleyen Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. Türkiye ise toplamda 5 etkinlik düzenlemiştir. 2019 yılında düzenlenen Küresel Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Haftası kapsamında Ukrayna 13, Amerika Birleşik Devletleri 34, Türkiye ise 4 etkinlik ile katılmıştır(UNESCO GMIL, 2019).Genel olarak 2019 yılına kıyasla ülkelerin etkinlik sayıları artmıştır.

Harita üzerinde etkinlik dağılımları;

Şekil 1: Etkinliklerin Coğrafi Dağılımı

Kaynak: (UNESCO GMIL, Google Maps, 2020)

Düzenlenen etkinlikler kapsamında dezenformasyon(bilgi çarpıtma), sosyal medya dezenformasyonu, küresel medya bilgileri, infodemi, bilgi-medya okuryazarlığı, sahte haberlere karşı alınacak önlemler, sosyal medya etkisi ve kullanımı, yerel etkinliklerin değerlendirilmesi, gençlere yönelik bilgi okuryazarlığı çalışmaları yoğunlukta işlenen konulardır.

Şekil 2: GL MIL Haftası Yaygın Konu BaşlıklarıGL MIL Haftası Yaygın Bazı ülkeler (Kırgızistan, Kazakistan, Kırgızistan, Romanya) diğerlerinden farklı olarak kütüphanelerin infodemi ile mücadelesine, dezenformasyona karşı ne yapabileceklerine dair etkinliklere yer vermiştir. Bu kapsamda yapılan etkinliklerdeki bazı konu başlıkları;

- *Romanyalı Kütüphaneciler Desenformasyon Salgınına Direniyor: Bilmeleri Gerekenler, Ne Yapmalılar?*
- *Kütüphane Medya Derslerini Uzaktan Eğitim Koşullarında Gerçekleştirme*
- *Salgın Sonrası İşbirlikçi Yazılım Modeli: Kütüphanelerin Bilgi Sistemiyle Mücadele Yaklaşımları*
- *Biblionetwork Akran Danışmanlığı Programı ile Kütüphanelerde Bilgi Okuryazarlığı Tartışılıyor (UNESCO GMIL, Detail Events, 2020)*

2019 yılına bakıldığında ise dezenformasyon(bilgi çarpıtma) temalı 5, infodemi hakkında ise herhangi bir etkinliğe yer verilmemiştir. Covid-19 pandemisinin etkinlik konularına yansıdığı göz ardı edilmemelidir.

Ülkemizi temsilen 5 etkinlik ile katılım sağlanmış olup bu etkinlikler Kütüp-Anne Platformu tarafından yürütülen Bilgi Kaşifleri Projesi kapsamında düzenlenmiştir:

- *Yanlış Bilgilendirme Çağında Şüpheli Kullanma*
- *Medya ve Bilgi Okuryazarlığı ile Doğru Bilgileri Keşfetmek*
- *Hikaye Karakterleri Gerçeğin Peşinde Dijital Yaşam: Infodemia Hakkında Konuşmak*
- *Gerçek Bilgiye Nasıl ulaştığımızı Öğretmek İçin Hazine Avı Oyunu?*

BİLGİ KÂŞIFLARI PROJESİ

Dijital okuryazarlık hakkı, dijital çağ çocuklarının temel haklarından biridir. Çocukların dijital dünyadaki haklarını kullanmaları için onları korumak ve desteklemek amacı ile medya ve bilgi okuryazarlığı becerileri kazanmaları çok önemlidir.

İnternet, TV, dergi ve sosyal medyayı doğru bir

şekilde kullanabilmek ve bu araçlarda bulduğumuz bilginin doğru olup olmadığına karar verebilmek için medya okuryazarlığı becerisine ihtiyaç duyulur. Bu beceri, dijital dünyanın penceresinden doğru bir şekilde bakılmasını sağlar. Bu da insanların doğru ve güvenilir bilgiye erişim sağlamasını kolaylaştırır. Medya okuryazarlığı becerisi, doğruluğun ve güvenirliliğin temel anahtarlarından biridir.

Avrupa Birliği Başkanlığı Sivil Düşün Programı tarafından toplumda koronavirüsten olumsuz etkilenen bireylere ilişkin çalışmaların desteklenmesi amacı ile "Bizi Bağlayan Şeyler" temasında özel desteği için çağrı yapılmıştır. Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Geliştirilerek Salgın Döneminde Çocukların Dayanıklılığının Arttırılması Projesi, söz konusu mali destek ile Kütüp-Anne Platformu³ tarafından yürütülmüştür. Kütüp-Anne Platformu; her çocuğun doğduğu andan itibaren kaliteli, nitelikli ve yeterli bilgiye eşit şekilde erişme hakkından yola çıkarak kamusal bir mekan olan kütüphanelerin toplumun her kesiminden çocuğa yaşam kalitesini artıracak, hayal gücünü destekleyecek ve bilgide derinleştirecek ücretsiz materyal ve hizmeti sürdürülebilir şekilde sağlaması için gönüllülük esaslı çalışmalarda bulunmaktadır(Kütüp-Anne, 2021).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen koronavirüs salgını sürecinde mücadele edilen konulardan biri "infodemi" (yalan/yanıltıcı haberlerin dolaşımı) olmuştur. Covid-19 ile mücadeleye yönelik küresel çabalar büyük ölçüde toplumun alışmış olduğu davranışlarını değiştirmelerine ilişkilidir. Davranış ve tutumların olumlu yönde değiştirilmesi ise doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmakla mümkündür.

³Kütüp-Anne Platformu 2016 yılından bu yana her çocuğun doğduğu andan itibaren kaliteli, nitelikli ve yeterli bilgiye eşit şekilde erişme hakkından yola çıkarak kamusal bir mekan olan kütüphanelerin toplumun her kesiminden çocuğa yaşam kalitesini artıracak, hayal gücünü destekleyecek ve bilgide derinleştirecek ücretsiz materyal ve hizmeti sürdürülebilir şekilde sağlaması için gönüllülük esaslı çalışmalarda bulunmaktadır. (www.kutupanne.com)

İnfodemi, salgın sürecini olumsuz yönde etkilemiştir. Değişen şartlar ile tüm toplumun medya ve bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olması elzemdir.

Sosyal hayatları ev ortamı ve dijital ekranlar ile sınırlanan çocukların gerçek bilgiye erişme ve bilgiyi sorgulama hakkı vardır. Çocukların bilgi okuryazarlığı gelişmiş, sorgulayan, düşünen ve analiz eden bireyler olmaları toplumsal yapıyı da olumlu yönde etkileyecektir. Çocukların salgın vb. tüm kriz anlarında infodemiyle mücadele etmeyi ve bunun bir parçası olmamayı erken yaşlarda öğrenmesi önemli bir toplumsal kazanım olacaktır.

Projenin Amacı:

Salgın sürecinde uzun süre evde kalmak zorunda olan çocukların kaygılarını dindirmek, süreci yönetmek sosyopsikolojik durumlarını normalize etmek amacıyla yeterli ve gerçek bilgiye erişme ihtiyacı vardır. Pek çok bilinmezlik içeren salgın süreci, maruz kalınan infodemi ile daha da zor bir hal almıştır. Bu dönemde infodemiye maruz kalan ebeveynlerin hal ve tutumu çocukları doğrudan etkilediği gibi bir de bilgiye sosyal medya ve dijital kanallar ile doğrudan erişen büyük yaş grubu çocukların gerçek bilgiyi yalan/yanlış bilgidan ayırma ihtiyacı vardır. İnfodemi farkındalığı çocuklar için kriz yönetimini kolaylaştıracak bir pencere açacaktır; gerçek ve güvenilir bilgiye ulaşma kabiliyeti kazandıracaktır. Geleceğe dair güvensizliği artırarak yeni sosyal normlara adaptasyonu zorlaştıracak olan infodemi, çocuklar için tanımlanarak ortadan kaldırılması gereken bir olumsuz unsurdur. Bu noktada çocuğun ve sosyal çevresindeki yetişkinlerin infodemi farkındalığı ve bilgi okuryazarlığı seviyesi önemlidir.

Çocuklara analiz eden, sorgulayıcı, ilkeli, açık fikirli bir duruş ve bakış kazandırmak hedeflenmektedir.

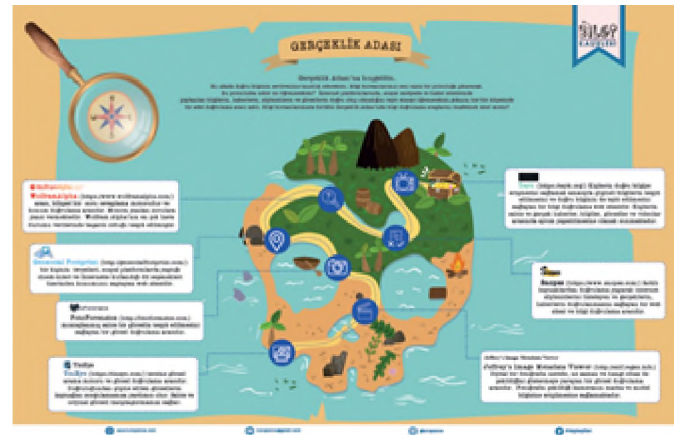
Proje faaliyetleri, çocukların salgın sürecinde kaygı bozukluklarının giderilmesine ve sorunlara kendi çevrelerinde tutarlı ve akılcı çözüm üretmelerine katkı sağlayacaktır. Masallar ve Çocuklar için Felsefe (P4C) atölyeleri gibi iki güçlü araçtan beslenmektedir.

Farkındalık Seminerleri:

- 16 Eylül 2020 – Yanlış Bilgi Çağında Şüphe Kasını Kullanmak/Teyit.Org
- 23 Eylül 2020 – Medya ve Bilgi Okuryazarlığı ile Doğru Bilginin Keşfi/ Uzman Kütüphaneci Ayşe Yüksel Durukan
- 26 Ekim 2020 – Bilgi Okuryazarlığı Kazandırmada Hikayelerin Gücü/Hikaye Anlatıcısı ve Eğitimci Nazlı Çevik Azazi
- 27 Ekim 2020 – Hikaye Anlatıcılığına Giriş Eğitimi/Hikaye Anlatıcısı ve Eğitimci Nazlı Çevik Azazi

Çocuk Atölyeleri:

- 24 Ekim 2020 – Gerçek Bilginin Hikaye Kahramanları (Atölye çalışması)/Masal Anlatıcısı-Yazar Havva İrmak
- 31 Ekim 2020 – Dijital Dünyada Yaşam: İnfodemi Üzerine Konuşmak /P4C Eğitmeni ve Kolaylaştırıcı Gül Ezgi Karaman

Şekil 3: GL MIL Haftası Yaygın Konu Başlıkları GL MIL Haftası Yaygın

- Proje kapsamında düzenlenen ve UNESCO Küresel Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Haftası etkinliklerine kayıtları yapılan çevrim içi seminerlere ve atölyelere toplam 202 kişi katılmıştır.

Bunun yanında, konunun uzmanlarınca Gerçeğin Peşinde adında bir resimli çocuk kitabı ve destekleyici 2 farklı poster (1000 adet) ve broşür (1000 adet) hazırlanmıştır. Kitap 250 adet basılmış olup dijital ve sesli olarak çevrimiçi kullanıma sunulmuştur. Dijital ortamda kısa sürede 2000'e yakın okunmuştur.

Şekil 4: Gerçeğin Peşinde Kitabı Kütüphanelerde

SONUÇ

Covid-19 salgının yarattığı küresel etkilerin yansımaları, dijitalleşen sosyal yaşam üzerinde oldukça belirgindir. Pandemi sonrası sosyal yaşantının evlerde devam etmesi nedeniyle, hem aile bireylerinin birbirleriyle geçirdikleri zaman artmış, hem de bireyler dijital platformlara yönelmiştir. Salgının seyri sosyal medya, televizyon ve farklı iletişim kanallarından takip edilmiş, bu durum ise bilgi kirliliği-yanlış bilgi infodemiye doğurmuştur. Öğrenilen yanlış bilgiler insanları endişeye düşürerek doğru olmayan tedavi yöntemlerini ve bunun beraberinde sağlık sistemine yönelik olumsuz sonuçları getirmiştir. Öyle ki Dünya Sağlık Örgütü, infodeminin küresel ölçekteki tesiri üzerine, 1. Infodemi Konferansı

gerçekleştirmiştir. Hali hazırda devam eden bilgi kirliliği mücadelesine dünya çapında bir etki yaratmak ve doğru iletişim kanallarını kullanmaya yönelik bir fırsat sunmak amacıyla UNESCO Küresel Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Haftası 2020 etkinlikleri düzenlenmiştir. Düzenli olarak her yıl çeşitli etkinliklere yer verilen GMIL Haftası kapsamında, dezenformasyon(bilgi çarpıtma) ve infodemi teması oldukça yoğun işlenmiştir. Disiplinler ve meslekler arasında ortak medya ve bilgi okuryazarlığı bağlantıları bir araya getirilmiş, katılımcılara farklı bir perspektif sunulmuştur.

Medya ve Bilgi Okuryazarlığı bu yıla kadar kültürlerarası diyalog, sosyal içerme, iyi yönetim, demokrasi, katılım, kapsayıcılık gibi olgularla anılırken Covid-19 bağlamında bu durum insan sağlığı ve ölümcül risklere karşı önlem ile de daha önemli hale gelmiştir. Infodeminin bu denli ilerlemesindeki en büyük faktörlerden biri insanların medya ve bilgi okuryazarlığı konusundaki yeterli bilgi birikimine sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. Yetişkinlerin sahip olduğu doğru ya da yanlış bilgi, çocukların yaşamını doğrudan etkileyerek psikolojilerinde ve sosyal yaşantılarında iz bırakmaktadır.

GMIL 2020 Haftası etkinlikleri kapsamında, Kütüphane Anne Platformu tarafından yürütülen, Bilgi Kaşifleri projesi dahilinde düzenlenen etkinlikler ve atölyeler çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında hazırlanan Gerçeğin Peşinde okuma kitabı, çocuklara ve onların yararlanabilecekleri halk kütüphanelerine ve okullara gönderilerek, çocuklarla onların gözünden iletişim kurulmaya çalışılmıştır. Bu sayede ebeveynlerin doğru bilgiyi doğru kaynaktan erişebilmelerinin önemiyle birlikte, bilgi ve medya okuryazarlığına olan farkındalığı arttırmak hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

Eysenbach, G., (2002), Infodemiology:the epidomology of (mis)information, The American Journal of Medicine, 113,(9), 763-765. (2021), Erişim Adresi: [https://www.amjmed.com/article/S0002-9343\(02\)01473-0/fulltext](https://www.amjmed.com/article/S0002-9343(02)01473-0/fulltext)
[https://doi.org/10.1016/s0002-9343\(02\)01473-0](https://doi.org/10.1016/s0002-9343(02)01473-0)

Kütüp-Anne Platformu, Bilgi Kaşifleri Projesi. (2021), Erişim Adresi: <https://www.kutupanne.com/bilgi-kasifleri-projesi/>

Kütüp-Anne Platformu, Resmi Web Sitesi. (2021), Erişim Adresi: <https://www.kutupanne.com/>

Irmak, H. (2020). Bilgi kaşifleri: Gerçeğin peşinde. İstanbul: Vizyon Yayıncılık. (2021), Erişim Adresi: <https://www.yumpu.com/tr/document/read/64724906/bilgi-kasifleri-gercegin-pesinde>

UNESCO Global Alliance for Partnerships on Media and Information Literacy, Previous MIL Week. (2021), Erişim Adresi: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/global-alliance-for-partnerships-on-media-and-information-literacy/global-MIL-week/previous-MIL-week/>

UNESCO Innovative Test Teaches the ABC's of Disinformation. (2021), Erişim Adresi: <https://en.unesco.org/news/innovative-test-teaches-abcs-disinformation>

UNESCO 2016 Global Media and Information Literacy Week. (2021), Erişim Adresi: <https://en.unesco.org/global-MIL-week-2016/history>

UNESCO 2019 Global Media and Information Literacy Week. (2021), Erişim Adresi: <https://webarchive.unesco.org/20200115131053/https://en.unesco.org/commemorations/globalmilweek>

UNESCO 2020 Global Media and Information Literacy Week, Events Detail. (2021), Erişim Adresi: <https://en.unesco.org/commemorations/globalmilweek/2020/aroundtheworld>
<https://www.who.int/news-room/events/detail/2020/10/24/default-calendar/2020-global-media-and-information-literacy-week>

UNESCO 2020 Global Media and Information Literacy Week, Google Maps. (2021), Erişim Adresi: https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=vlzf3gD1D7mNzlp274a_ySBrmqkXJ-XO9b&hl=en&ll=18.143803593705048%2C11.214456300000023&z=2

UNESCO 2020 Global Media and Information Literacy Week, In-Focus Sessions. (2021), Erişim Adresi: <https://en.unesco.org/commemorations/globalmilweek/2020/sessioninfocus>

UNESCO 2020 Global Media and Information Literacy Week, Key Figures About GMIL. (2021), Erişim Adresi: https://en.unesco.org/sites/default/files/infographickeyfiguresmil2020_en.pdf

UNESCO 2020 Global Media and Information Literacy Week, Resmi Web Sitesi. (2021), Erişim Adresi: <https://en.unesco.org/commemorations/globalmilweek>

Türk Tabipleri Birliği COVID-19 Pandemisi İki Aylık Değerlendirme Raporu. Pandemide risk iletişimi medya. (2021), Erişim Adresi:

**[https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/covid19-
rapor.pdf](https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/covid19-
rapor.pdf)**

Tüzün, H., Demirköse, H., Özkan, S., Dikmen, A., İlhan, M.N. COVID-19 pandemisi ve risk iletişimi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (özel sayı), 1-8. (2021), Erişim Adresi:

**[https://dergipark.org.tr/tr/pub/gsbdergi/issue/5667
3/790261](https://dergipark.org.tr/tr/pub/gsbdergi/issue/5667
3/790261)**

Tüzün, H., Demirköse, H., Özkan, S., Dikmen, A., İlhan, M.N. COVID-19 pandemisi ve risk iletişimi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (özel sayı), 1-8. (2021), Erişim Adresi:

**[https://dergipark.org.tr/tr/pub/gsbdergi/issue/5667
3/790261](https://dergipark.org.tr/tr/pub/gsbdergi/issue/5667
3/790261)**

T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Bilgilendirme Sayfası. (2021), Erişim Adresi:

<https://covid19.saglik.gov.tr/>

World Healty Organization, 1st WHO Infodemiology Conference, (2021), Erişim Adresi:

**[https://www.who.int/teams/risk-
communication/infodemic-management/1st-who-
infodemiology-conference](https://www.who.int/teams/risk-
communication/infodemic-management/1st-who-
infodemiology-conference)**

World Healty Organization, Münih Security Conference. (2021), Erişim Adresi:

**[https://www.who.int/director-
general/speeches/detail/munich-security-
conference](https://www.who.int/director-
general/speeches/detail/munich-security-
conference)**